

İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri: Kadın Sağlığına Yansımalar

Esra Sabancı Baransel¹

Elanur Ateş Kara²

Özet

İklim değişikliği, çevresel bir kriz olmanın ötesinde, mevcut toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren çok boyutlu bir yapısal dönüşüm alanıdır. Bu süreç; kırılganlık, maruziyet, uyum kapasitesi ve dirençlilik kavramları çerçevesinde değerlendirildiğinde, etkilerinin toplum kesimleri arasında eşit dağılmadığı görülmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, kadınların iklim değişikliğinden orantısız biçimde etkilenmesine yol açmaktadır. Kırsal bölgelerde su temini, tarımsal üretim ve bakım emeği gibi sorumlulukları üstlenen kadınlar, doğal kaynaklardaki azalmadan doğrudan etkilenmekte; zaman yoksulluğu, gelir kaybı ve eğitimden uzaklaşma gibi sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır.

İklim değişikliği kadın sağlığı ve üreme sağlığı üzerinde de ciddi riskler oluşturmaktadır. Artan sıcaklıklar, hava kirliliği ve gıda güvensizliği; fertilitiyi, gebelik sonuçlarını ve menopoz sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Yüksek sıcaklığa maruziyet erken doğum, düşük doğum ağırlığı ve hipertansif gebelik bozuklukları ile ilişkilendirilirken; hava kirliliği gebelik kaybı ve nörolojik riskleri artırabilmektedir. Afet dönemlerinde sağlık hizmetlerine erişimin aksaması ise maternal ve neonatal morbidite riskini yükseltmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında, iklim değişikliği kadınların istihdam olanaklarını daraltmakta, kayıt dışı ve güvencesiz çalışma biçimlerini artırmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet duyarlı iklim politikaları ve dirençli sağlık sistemleri kritik öneme sahiptir. Kadınların karar alma süreçlerine katılımının güçlendirilmesi, cinsiyete göre ayrıştırılmış veri üretimi ve üreme sağlığı hizmetlerinin iklim dayanıklılığı perspektifiyle yeniden yapılandırılması, iklim adaleti ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

- 1 Uzman Ebe, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, elanurates78@icloud.com, 0009-0008-3111-1279
- 2 Dr. Öğr.Üyesi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, esra.sabanci@inonu.edu.tr, 0000-0001-6348-2084

Giriş

İklim değişikliği, yalnızca çevresel sistemleri etkileyen bir süreç değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve sağlıkla ilişkili sonuçlar doğuran çok boyutlu bir küresel krizdir. Son yıllarda artan bilimsel kanıtlar, iklim değişikliğinin etkilerinin toplumun tüm kesimlerine eşit biçimde dağılmadığını; mevcut sosyoekonomik eşitsizlikleri derinleştirdiğini göstermektedir. Bu eşitsizliklerin en belirgin olduğu alanlardan biri toplumsal cinsiyet ilişkileridir. Kadınlar, özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde doğal kaynaklara bağımlı geçim stratejileri, bakım emeği sorumlulukları ve sınırlı ekonomik kaynaklara erişimleri nedeniyle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine daha fazla maruz kalmaktadır.

İklim değişikliği ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki yalnızca kırılabilirlik perspektifiyle açıklanamaz. Bu ilişki aynı zamanda güç ilişkileri, kaynaklara erişim, karar alma süreçlerine katılım ve ekonomik yapıların işleyişi ile yakından bağlantılıdır. Bu nedenle iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretebilen ve bazı durumlarda derinleştirebilen yapısal bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde iklim değişikliğinin toplumsal boyutu toplumsal cinsiyet perspektifiyle incelenmekte; özellikle kadın sağlığı, üreme sağlığı ve ekonomik yaşam üzerindeki etkileri değerlendirilerek toplumsal cinsiyet duyarlı iklim politikalarının ve dirençli sağlık sistemlerinin önemi tartışılmaktadır. Bölümde ayrıca iklim değişikliğinin kadınların yaşam döngüsü boyunca karşılaştıkları sağlık riskleri ve sosyoekonomik kırılabilirlikler üzerindeki etkileri ele alınmakta ve politika geliştirme süreçleri için öneriler sunulmaktadır.

1. İklim Değişikliğinin Toplumsal Boyutu: Kavramsal Çerçeve

İklim değişikliği, küresel ölçekte belirgin ve çok boyutlu etkiler oluşturarak su kaynaklarının miktarını ve niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Yükselen ortalama hava sıcaklıkları, buharlaşma oranlarının yükselmesine neden olmakta; bu durum yüzey ve yeraltı su kaynaklarının yenilenme kapasitesini azaltarak özellikle yarı kurak ve kurak bölgelerde su seviyesini daha da sınırlandırmaktadır. Sıcaklık artışına bağlı olarak gelişen dengesizlikler, kuraklıkların sıklığını, süresini ve şiddetini artırmakta; böylece içme suyu, tarımsal sulama ve endüstriyel kullanım açısından kritik riskler ortaya çıkarmaktadır. Kutup ve dağlık bölgelerdeki buzulların hızla erimesi, kısa vadede akarsu seviyelerinde artışa yol açsa da uzun vadede buzullara bağımlı tatlı su rezervlerinin azalmasına neden olmaktadır. Buzulların geri çekilmesi, mevsimsel akış rejimlerini değiştirerek suya erişimde zamansal ve mekânsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bununla birlikte iklim değişikliğinin etkileri su güvenliği ile sınırlı olmayıp; tarım, biyoçeşitlilik ve ekosistem hizmetleri, gıda güvenliği, enerji üretimi, yerleşim düzenleri ve insan sağlığı gibi pek çok alanda eş zamanlı ve birbirine bağlı

sonuçlar doğurmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kontrolsüz kentleşme ve tarımsal yoğunlaşma, doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırarak ekosistemlerin taşıma kapasitesini zorlamakta ve küresel ölçekte fiziksel ve ekolojik dengesizlikleri derinleştirmektedir. Ancak iklim değişikliğinin etkileri tüm toplum kesimlerini eşit biçimde etkilememektedir. Gelişmekte olan ülkeler, yapısal eşitsizlikler, yoksulluk, cinsiyet temelli ayrımcılık, çevresel bozulma ve gıda güvensizliği gibi çoklu hassas alanları nedeniyle iklim etkilerine karşı daha savunmasız durumdadır. Bu bağlamda iklim değişikliği, mevcut sosyal eşitsizlikleri derinleştiren bir risk olarak ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliği bu nedenle yalnızca çevresel bir bozulma süreci olarak değil, aynı zamanda sosyal adalet, sağlık eşitsizlikleri ve kalkınma politikalarıyla doğrudan bağlantılı yapısal bir dönüşüm alanı olarak değerlendirilmelidir.

İklim değişikliğinin toplumsal boyutunu kavramsal olarak değerlendirebilmek için “kırılganlık”, “maruziyet”, “uyum kapasitesi” ve “dirençlilik” gibi temel kavramların birlikte ele alınması gerekmektedir. Kırılganlık, bireylerin ya da toplulukların iklim kaynaklı tehlikelere karşı ne ölçüde zarar görebileceğini ifade ederken; maruziyet, bu tehlikelere ne derece doğrudan temas edildiğini belirtmektedir. Uyum kapasitesi ise bireylerin ve toplumların değişen iklim koşullarına karşı geliştirebildikleri stratejiler, kaynaklara erişim düzeyleri ve kurumsal destek mekanizmalarıyla ilişkilidir. Dirençlilik ise yalnızca afet sonrası toparlanma sürecini değil, aynı zamanda riskleri önceden öngörerek yapısal önlemler geliştirme kapasitesini kapsamaktadır. Bu kavramlar bir arada düşünüldüğünde, iklim değişikliğinin salt fiziksel bir süreç olmadığı; toplumsal yapı, ekonomik ilişkiler ve güç dengeleriyle iç içe geçmiş bir olgu olduğu açıkça görülmektedir.

Toplumsal eşitsizlikler, iklim risklerinin dağılımını belirleyen temel faktörlerden biridir. Gelir düzeyi düşük gruplar, çoğu zaman altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğu bölgelerde yaşamakta; sel, sıcak hava dalgaları ve su kıtlığı gibi afetlere daha fazla maruz kalmaktadır. Barınma koşullarının güvencesizliği, sosyal güvenlik sistemlerine erişimdeki sınırlılıklar ve kayıt dışı istihdam gibi yapısal sorunlar, bu grupların iklim şoklarına karşı toparlanma kapasitesini zayıflatmaktadır. Böylece iklim değişikliği, mevcut sosyoekonomik eşitsizlikleri yeniden üreten ve derinleştiren bir mekanizma işlevi görmektedir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet, iklim değişikliğinin etkilerini anlamada kritik bir analiz kategorisi olarak öne çıkmaktadır. Kadınlar, özellikle kırsal bölgelerde su temini, yakıt toplama, tarımsal üretim ve hane içi bakım emeği gibi görevleri üstlenmeleri nedeniyle doğal kaynaklardaki değişimlerden doğrudan etkilenmektedir. Su kaynaklarının azalması, kadınların suya erişim için daha uzun mesafeler kat etmesine; bu durum ise zaman yoksulluğunun artmasına ve eğitim ile gelir getirici faaliyetlere katılımın azalmasına yol

açabilmektedir. Benzer biçimde, tarımsal üretimde yaşanan verim kayıpları, kadın emeğine dayalı küçük ölçekli üretim modellerini daha kırılgan hale getirmektedir. İklim değişikliğinin sağlık üzerindeki etkileri de toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmalıdır. Aşırı sıcaklıklar, yetersiz beslenme ve su kaynaklı hastalıklar, özellikle gebeler, çocuklar ve yaşlılar için daha yüksek risk oluşturmaktadır. Kadınların bakım emeğini üstlenme rolü, sağlık krizlerinin yükünü dolaylı biçimde artırmaktadır. Afet dönemlerinde güvenli barınma alanlarına erişimde yaşanan eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin artması da iklim değişikliğinin görünmeyen ancak son derece önemli boyutları arasında yer almaktadır.

Göç olgusu da iklim değişikliğinin toplumsal sonuçları arasında dikkat çekmektedir. Kuraklık, sel ve geçim kaynaklarının kaybı gibi nedenlerle ortaya çıkan iklim kaynaklı göç hareketleri, hane içi rollerin yeniden dağılımına yol açabilmektedir. Erkeklerin geçici ya da kalıcı göçü, geride kalan kadınların hem üretim hem bakım sorumluluklarını üstlenmesine neden olmakta; bu durum bir yandan kadınların karar alma süreçlerindeki rolünü artırabilmekte, diğer yandan aşırı iş yükü ve güvencesizlik riskini beraberinde getirmektedir.

Enerji yoksulluğu da iklim değişikliğinin toplumsal boyutunda önemli bir yer tutmaktadır. Temiz enerjiye erişimdeki eşitsizlikler, kadınların sağlığını ve yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Geleneksel biyokütle kullanımına dayalı enerji pratikleri, kapalı alan hava kirliliğini artırarak özellikle kadınlar ve çocuklar için ciddi sağlık riskleri oluşturmaktadır. İklim politikalarının yenilenebilir enerjiye geçiş sürecini adil bir biçimde planlaması, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da belirleyici olacaktır. Sonuç olarak iklim değişikliği, çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutları iç içe geçmiş çok katmanlı bir kriz alanı olarak değerlendirilmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri dikkate alınmadan geliştirilen iklim politikaları, var olan kırılganlıkları azaltmak yerine pekiştirebilir. Bu nedenle iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum stratejileri, kadınların bilgi birikimini, yerel deneyimlerini ve karar alma süreçlerindeki katılımını güçlendiren kapsayıcı yaklaşımlarla tasarlanmalıdır. İklim adaleti perspektifi, yalnızca emisyonların azaltılmasını değil; aynı zamanda tarihsel sorumlulukların, kaynaklara erişimdeki eşitsizliklerin ve bakım emeğinin görünürlüğüünün de tartışılmasını gerektirmektedir.

2. Toplumsal Cinsiyetin İklim Değişikliğindeki Konumu

İklim değişikliğiyle mücadele ve uyum politikaları son yıllarda toplumsal cinsiyet duyarlı yaklaşımların politika tasarımına entegre edilmesini hedeflemektedir. İklim dostu tarım uygulamaları, yenilenebilir enerji yatırımları, ekolojik restorasyon projeleri ve toplumsal uyum kapasitesini artırmaya yönelik

programlarda kadınların katılımı giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Bununla birlikte uygulama düzeyindeki deneyimler, toplumsal cinsiyet entegrasyonunun her zaman dönüştürücü sonuçlar üretmediğini göstermektedir. Kadınların projelerde görünür biçimde yer aldığı bazı örnekler bulunmakla birlikte, katılımın çoğu zaman sembolik düzeyde kaldığı ve karar alma mekanizmalarında gerçek bir güç dönüşümünün gerçekleşmediği görülmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet entegrasyonunun yalnızca katılım göstergeleri üzerinden değil; mülkiyet ilişkileri, kaynaklara erişim ve karar alma süreçlerindeki etkili temsil üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim değişimlerinde ki konumu aynı zamanda ekonomik boyutlarıyla da doğrudan ilişkilidir. İş gücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının küresel ölçekte önemli ekonomik kazanımlar sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Toplumsal cinsiyet kavramının ekonomik yaşama tam ve eşit katılımının yalnızca sosyal bir hak değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve iklim dayanıklılığı açısından stratejik bir unsur olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde kredi, toprak ve üretim sektörlerine erişiminin artırılmasının tarımsal verimliliği yükselteceğini ve yetersiz beslenen insan sayısını azaltabileceğini belirtmektedir. Tarım sektörünün iklim değişikliğine en duyarlı alanlardan biri olduğu dikkate alındığında, Toplumsal cinsiyet eşitliği göz önüne alınarak kadınların üretim kaynaklarına erişiminin güçlendirilmesi, hem uyum kapasitesini artıracak hem de gıda güvenliğini destekleyecektir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin eşitliği hedeflemesi, iklim yönetiminin geri plandaki bir bileşeni değil; adil ve sürdürülebilir bir iklim geleceğinin kurucu unsurlarından biri olarak ele alınmalıdır.

Toplumsal cinsiyetin iklim değişikliğindeki konumunu değerlendirmek, yalnızca kadınların kırılganlığına odaklanmak anlamına gelmemektedir. Aksine, bu alan literatürde giderek daha fazla vurgulandığı üzere, güç ilişkilerinin, kaynak dağılımının ve karar alma süreçlerinin nasıl yapılandığını analiz etmeyi gerektirmektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklardan ziyade sosyal olarak inşa edilmiş roller, beklentiler ve normlar çerçevesinde şekillenmekte; bu durum da iklim politikalarının tasarım ve uygulanma biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla mesele, kadınların “risk altındaki grup” olarak tanımlanmasından öte; iklim yönetiminde özne olarak konumlandırılıp konumlandırılmadıklarıdır.

Küresel iklim müzakereleri incelendiğinde, karar alma mekanizmalarının büyük ölçüde teknik uzmanlık, finansal araçlar ve karbon piyasaları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu yapı içerisinde toplumsal cinsiyet çoğu zaman yatay bir ilke olarak kabul edilmekte; ancak bağlayıcı ve dönüştürücü

bir unsur olarak kurumsallaşması sınırlı kalmaktadır. “Ana akımlaştırma” yaklaşımı, teorik olarak tüm politika alanlarına toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesini öngörse de pratikte çoğu zaman sembolik temsile indirgenebilmektedir. Bu durum, katılımın niceliksel göstergelerle ölçülmesine karşın, niteliksel güç dönüşümünün göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile iklim ekonomisi arasındaki ilişki de çok katmanlıdır. Yeşil dönüşüm süreçleri, yeni istihdam alanları yaratma potansiyeline sahip olmakla birlikte, mevcut cinsiyetçi iş bölümü yeniden üretilmediği sürece eşitsizlikleri derinleştirme riski de taşımaktadır. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve iklim teknolojileri gibi alanlarda kadınların temsil oranlarının düşük kalması, yeşil ekonominin kapsayıcılığı konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Bu nedenle adil geçiş (just transition) yaklaşımı, yalnızca karbon yoğun sektörlerin dönüşümünü değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek istihdam, eğitim ve sosyal koruma politikalarını da içermelidir. Benzer biçimde, iklim finansmanı mekanizmalarının tasarımı da toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirilmelidir. Uluslararası fonlar ve karbon piyasaları aracılığıyla sağlanan kaynakların yerel düzeyde kimlere ulaştığı, mülkiyet yapılarının ve krediye erişim koşullarının nasıl şekillendiği, eşitsizliklerin yeniden üretimi açısından kritik önemdedir. Kadınların toprak mülkiyetine, finansal hizmetlere ve üretim araçlarına sınırlı erişimi, iklim uyum projelerinden yararlanma kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca sosyal politika alanında değil; makroekonomik planlama ve iklim finansmanı stratejilerinde de temel bir kriter olarak ele alınmalıdır. Ayrıca bakım ekonomisi perspektifi, iklim değişikliği tartışmalarına önemli bir katkı sunmaktadır. İklim krizinin yol açtığı afetler, sağlık sorunları ve geçim kayıpları, hane içi bakım emeğinin artmasına neden olmakta; bu yük ise çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Ancak bu görünmeyen emek, iklim politikalarının maliyet–fayda analizlerinde nadiren hesaba katılmaktadır. Bakım emeğinin görünür kılınması ve sosyal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi, iklim dayanıklılığının toplumsal boyutunu güçlendirecektir. Toplumsal cinsiyetin iklim değişikliğindeki konumu, yalnızca kırılganlık ve mağduriyet çerçevesinde değil; bilgi üretimi, yerel deneyim ve kolektif örgütlenme kapasitesi bağlamında da değerlendirilmelidir. Kadınların yerel çevresel bilgiye dayalı pratikleri, su yönetimi, tohum saklama, agroekolojik üretim ve topluluk temelli dayanışma ağları gibi alanlarda önemli katkılar sunmaktadır. Bu bilgi birikiminin karar alma süreçlerine entegre edilmesi, hem uyum kapasitesini artıracak hem de daha demokratik ve kapsayıcı bir iklim yönetimine zemin hazırlayacaktır. Toplumsal cinsiyet ile iklim değişikliği arasındaki ilişki, kadınları homojen bir grup olarak ele alan yaklaşımlarla tam olarak açıklanamaz. Kadınların iklim değişikliğinden etkilenme biçimleri; yaş,

eğitim düzeyi, gelir durumu, göçmenlik statüsü, kırsal veya kentsel yaşam koşulları ve etnik kimlik gibi faktörlerle birlikte şekillenmektedir. Bu nedenle literatürde giderek daha fazla önem kazanan kesişimsellik yaklaşımı, iklim değişikliğinin farklı kadın grupları üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Örneğin kırsal bölgelerde yaşayan ve tarımsal üretime bağımlı kadınlar, kuraklık ve düzensiz yağış gibi iklim olaylarından doğrudan etkilenirken; kentlerde yaşayan düşük gelirli kadınlar aşırı sıcaklıklar, hava kirliliği ve güvencesiz çalışma koşulları nedeniyle farklı risklerle karşılaşabilmektedir. Benzer biçimde göçmen kadınlar veya afet nedeniyle yerinden edilen kadınlar, sağlık hizmetlerine erişim, güvenli barınma ve ekonomik kaynaklara ulaşım açısından çok daha yüksek kırılganlık yaşayabilmektedir. Bu nedenle iklim politikalarının toplumsal cinsiyet boyutunu değerlendirirken kesişen eşitsizlikleri dikkate alan kapsayıcı yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir.

3. İklim Değişikliği ve Kadın Sağlığı

İklim değişikliği, yalnızca çevresel dengeleri değil, aynı zamanda küresel halk sağlığını da derinden etkileyen yapısal bir kriz olarak değerlendirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 2023 yılında yayımlanan raporda, iklim değişikliği insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük sağlık tehdidi olarak tanımlanmıştır. Küresel ölçekte yaklaşık 3,6 milyar insanın iklim değişikliğine karşı yüksek riskli bölgelerde yaşadığı belirtilmekte; 2030–2050 yılları arasında yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve ısı stresi gibi iklimle ilişkili nedenlere bağlı olarak yılda yaklaşık 250.000 ek ölümün gerçekleşebileceği öngörülmektedir. Bu tahminler, iklim değişikliğinin geleceğe ilişkin bir tehdit olmanın ötesinde, güncel ve artan bir sağlık sorunu olduğunu göstermektedir. İklim değişikliğinin sağlık üzerindeki etkileri çok katmanlıdır. Yükselen sıcaklıklar, kötüleşen hava kalitesi, olumsuz hava olaylarının artışı, vektör kaynaklı hastalıkların coğrafi dağılımındaki değişimler, su kaynaklarının kirlenmesi ve gıda güvensizliği bu etkilerin başlıca belirleyicileridir. Kuraklık, sel ve aşırı sıcaklık gibi afetlerin sıklık ve şiddetindeki artış; bulaşıcı hastalıkların yayılımını kolaylaştırmakta, ekonomik kırılganlığı artırmakta ve kaynak kıtlığına yol açmaktadır. Bu koşullar, kitlesel göç hareketlerini tetikleyerek sağlık hizmetlerine erişimi güçleştirmekte ve kamu altyapısının sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Sağlık sonuçları açısından bakıldığında, ısıya bağlı ölümler ve travmatik yaralanmaların yanı sıra, hava kirliliğinin kardiyovasküler ve solunum sistemi hastalıkları üzerindeki etkileri belirginleşmektedir. Su kalitesindeki bozulmaya bağlı hastalıklar ve iklim kaynaklı yer değiştirmelerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de morbidite yükünü artırmaktadır. Atmosferde artan karbondioksit düzeyleri tarımsal verimliliği ve besin değerini düşürerek gıda güvensizliği ve yetersiz

beslenme riskini artırmaktadır. Aynı zamanda sivrisinek gibi vektörlerin yayılım alanlarını genişleterek sıtma ve dang humması gibi hastalıkların insidansında artışa neden olmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda üretim istikrarını bozmakta; bu durum kadınların gıdaya erişimini zorlaştırarak gebelik ve üreme döneminde temel makro ve mikro besin öğelerinin yetersiz alımına yol açabilmektedir. Artan yetersiz beslenme, bağışıklık fonksiyonlarında zayıflama, anemi sıklığında, HIV yakalanma ve hastalığın ilerlemesinde artışa ve genel sağlık durumunda bozulmaya neden olmaktadır. Güvenli suya erişimin sınırlı olduğu bölgelerde ise hijyen koşullarının bozulması sıtma ve trahom gibi bakteriyel göz enfeksiyonlarının yayılımını artırmakta; su temini sorumluluğu nedeniyle kadınlar daha yüksek enfeksiyon riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, iklim değişikliği mevcut cinsiyet temelli sağlık eşitsizliklerini daha da derinleştirmektedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), yoksullukla artış gösteren toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınların iklim değişikliğinden orantısız biçimde etkilenmesine yol açtığını vurgulamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimin aksamaması ve bağışıklık sisteminin zayıflaması; cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların yayılımında artışa, rahim ağzı kanseri gibi önlenemez kanserlerin geç tanınmasına ve genel olarak kadın sağlığında kötüleşmeye zemin hazırlayabilmektedir. Kadınların özellikle üreme sağlığı açısından yüksek sıcaklıklara uzun süreli maruziyetin ölü doğum, doğumsal anomaliler ve erken doğum ile ilişkili olduğu gösterilmiştir Bunun yanı sıra, kadınlar yalnızca gebelik döneminde değil; doğum sonrası süreçte, menopozda ve ileri yaşta da iklim değişikliğine bağlı olumsuz sağlık sonuçları açısından erkeklere kıyasla daha yüksek risk taşımaktadır. Tüm bu risklerle başa çıkma kapasitesi; kurumsal yetersizlikler, piyasa dalgalanmaları ve sosyal koruma mekanizmalarının zayıflığı tarafından şekillenmektedir. Bu çok düzeyli yapısal kırılmalıklar, kadınlar açısından hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sonuçlarını ağırlaştırmakta ve mevcut sağlık eşitsizliklerini derinleştirmektedir. Dolayısıyla iklim değişikliği, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal adalet ve sağlık hakkı perspektifinden ele alınması gereken bütüncül bir halk sağlığı sorunudur. Bu bağlamda iklim değişikliği, yalnızca çevresel bir mesele değil; toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren ve kırılmalık gruplar üzerindeki yükü artıran çok boyutlu bir halk sağlığı sorunudur. Bu nedenle toplumsal cinsiyet duyarlı politikaların geliştirilmesi, sağlık sistemlerinin iklim değişikliğine uyum kapasitesinin güçlendirilmesi ve özellikle kadın sağlığını merkeze alan stratejilerin uygulanması, küresel sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasında temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

4. İklim Değişikliği ve Üreme Sağlığı

İklim değişikliği, küresel ölçekte halk sağlığını tehdit eden önemli çevresel krizlerden biri olup, üreme sağlığı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmaktadır. Artan ortalama sıcaklıklar, artış gösteren sıcak hava dalgaları, hava kalitesindeki bozulma, ve değişen yağış rejimleri; fertilitite, gebelik sonuçları, doğum sonrası dönem ve menopoz sürecine kadar kadın yaşam döngüsünün tüm evrelerini etkilemektedir. Artan ortam sıcaklıklarının hipotalamo-hipofizer-gonad üzerinde etkili olduğu; gonadotropin salgılatıcı hormon (GnRH), luteinizan hormon (LH) ve folikül stimülan hormon (FSH) düzeylerinde değişikliklere yol açabildiği bildirilmektedir. Bu hormonal değişimler, oosit gelişimi ve olgunlaşmasını, erken dönemde embriyonik gelişimi ve plasental büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Meteorolojik değişkenliklerin adet döngüsü düzenini etkilediği; yüksek sıcaklıklara maruz kalmanın folikül boyutunu, ovulasyon sıklığını ve siklus uzunluğunu değiştirebildiği gösterilmiştir. Ayrıca, hava kirliliğine maruz kalan kadınlarda gebelik olasılığının azaldığı ve gebelik kaybı riskinin arttığı bildirilmektedir. Erkek üreme sağlığı da iklim değişikliğinden etkilenmektedir. Artan vücut ve çevre sıcaklıklarının spermatogenezi bozduğu; düşük sperm sayısı, azalmış motilite ve anormal morfoloji ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bulgular, iklim değişikliğinin hem kadın hem de erkek fertilitesi üzerinde çok boyutlu bir tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Gebelik, kardiyovasküler, solunum, endokrin ve immün sistemlerde önemli fizyolojik adaptasyonların gerçekleştiği özel bir dönemdir. Oksijen tüketiminde yaklaşık %20, ventilasyonda %40-50 ve kalp debisinde %40 artış meydana gelmesi, gebeleri çevresel stres faktörlerine karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Bu bağlamda yükselen sıcaklıklar, temiz su temininin de ki sıkıntılar, temiz hava sıkıntısı ve gıda konusundaki olumsuz durumlar gebeler için ciddi sağlık riskleri oluşturmaktadır. Uzun süreli ısıya maruz kalma, inflamatuvar ve oksidatif stres yanıtlarını tetikleyerek endotelial disfonksiyona ve kan viskozitesinde artışa neden olabilir. Bu süreç; ısı krampları, senkop, inme ve ısıya bağlı sistemik hastalık riskini artırmaktadır. Literatürde, gebelik sırasında yüksek çevresel sıcaklıkların gestasyonel hipertansiyon ve preeklampsi ile ilişkili olduğu; ayrıca konjenital kalp anomalileri, orofasiyal yarıklar, hipospadias ve nörogelişimsel bozukluklar gibi sonuçlarla bağlantılı olabileceği bildirilmektedir. Progesteron düzeylerinde azalma, antidiüretik hormon ve oksitosin salınımında artış gibi mekanizmalar erken doğum ve düşük oranlarında yükselmeye katkıda bulunabilmektedir. Petrol ve gaz kuyularına yakın bölgelerde yaşayan gebelerde spontan erken doğum riskinin arttığı; hava kirliliğinin nörogelişimsel gecikmeler ve otizm spektrum bozukluğu riskinde artışla ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca hava kirliliğinin gebelikte hipertansif bozukluk riskini artırdığı ve anne morbidite-mortalitesi

üzerinde olumsuz etkiler yarattığı bildirilmektedir. Düşük gelirli ülkelerde iklim değişikliğinin sağlık hizmetlerine erişimi zorlaştırması, fetal büyüme geriliği ve olumsuz perinatal sonuçlar açısından ek risk oluşturmaktadır. İklim değişikliği, pestisit kullanımında artışa yol açarak kadınların kimyasal maruziyetini artırmaktadır. Arazi kullanımındaki değişiklikler ve zararlı popülasyonlarındaki artış, pestisit uygulamalarının yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Kalıcı organik kirleticiler, kadınların vücut dokularında ve anne sütünde birikerek hem anne hem de bebek açısından bağışıklık ve üreme sistemi bozukluklarına yol açabilmektedir. Özellikle tarım sektöründe çalışan, atık yönetiminde görev alan veya ilkel bertaraf yöntemlerinin uygulandığı bölgelerde yaşayan kadınlar daha yüksek risk altındadır. Ayrıca, iklim değişikliğine bağlı yerinden edilme süreçlerinde kadınların orantısız biçimde etkilendiği; yoksulluk, şiddet, istenmeyen gebelikler ve yetersiz üreme sağlığı hizmetlerine erişim gibi risklerle karşı karşıya kaldıkları tahmin edilmektedir. İklim değişikliğinin üreme, gebelik ve doğum sonu dönemin yanı sıra menopoz döneminde de olumsuz etkileri söz konusudur. Mevcut bulgular, yükselen sıcaklıkların sıcak basmaları ve gece terlemelerinin sıklığını ve şiddetini artırabileceğini göstermektedir. Termoregülasyon mekanizmalarının iklim faktörlerinden etkilenmesi, menopoz semptomlarının ağırlaşmasına katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca çevresel stres faktörlerinin yumurtalık rezervinde erken tükenmeye ve erken menopoz riskinde artışa yol açabileceği öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra, menopoz döneminde artan kardiyovasküler hastalık riski ve ruh sağlığı değişiklikleri, iklim krizi bağlamında daha da belirgin hale gelebilir. Bununla birlikte, iklim değişikliğinin üreme sağlığı üzerindeki etkileri yalnızca biyolojik mekanizmalarla sınırlı değildir; sağlık sistemlerinin kapasitesi, sosyal koruma mekanizmaları ve toplumsal cinsiyet normları da belirleyici rol oynamaktadır. Afet dönemlerinde doğum öncesi bakım hizmetlerinin aksaması, güvenli doğum koşullarının sağlanamaması ve aile planlaması hizmetlerine erişimin kısıtlanması, maternal ve neonatal mortalite riskini artırabilmektedir. Bu durum özellikle kırılğan bölgelerde yaşayan kadınlar için üreme sağlığını daha da riskli hale getirmektedir. Ayrıca psikososyal stres, iklim kaynaklı afetlerin ardından belirgin biçimde artmakta; travma, anksiyete ve depresyon gibi durumlar hormonal dengeyi ve gebelik sonuçlarını dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Stres hormonlarındaki artışın erken doğum ve düşük doğum ağırlığı ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği, üreme sağlığını biyolojik, çevresel ve sosyal boyutları iç içe geçmiş bütüncül bir çerçevede etkilemektedir. Üreme sağlığı hizmetlerinin iklim dayanıklılığı perspektifiyle yeniden yapılandırılması; erken uyarı sistemleri, ısıya duyarlı çalışma düzenlemeleri, temiz su ve hava erişiminin güvence altına alınması ve kadın sağlığına özgü risklerin izlenmesi

açısından kritik önemdedir. Üreme sağlığının korunması, iklim adaletinin temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmalıdır.

5. İklim Değişikliğinin Kadınlar Üzerindeki Toplumsal ve Ekonomik Yansımaları

İklim değişikliğinin kadınların ekonomik hayatı üzerindeki etkileri, var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirerek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde çiftçilik, su toplama ve küçük çaplı ticaret gibi çevreye duyarlı sektörlerde çalışan kadınlar, iklimle ilişkili kuraklık, sel ve düzensiz yağış gibi olayların sonucu olarak gelir kaybı ve üretkenlik düşüşü yaşamaktadırlar. Ayrıca iklim değişikliği kadınların istihdam olanaklarını da olumsuz etkilemektedir. İklimin olumsuz etkilerinin kadınların ücretli iş gücüne katılımını azaltabileceğini ve ev içi ve ücretsiz emeğe yönelmeyi artırdığını ortaya koymaktadır; bu da hem hane gelirini hem de ulusal ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların finansal kaynaklara, erişiminin sınırlı olması, iklim değişikliğine uyum kapasitesini düşürmekte ve ekonomik fırsat eşitsizliklerini daha da derinleştirmektedir. Bu durum, kadınların eğitim, istihdam ve karar alma süreçlerine katılımını sınırlayan, kadınların kayıt dışı ve güvencesiz işlere yönelmesine neden olan yapısal bir döngü yaratmaktadır. İklim değişikliği, aynı zamanda makroekonomik ve toplumsal bir krizdir. Küresel ölçekte yapılan düzenlemelerle, iklim değişikliğinin kontrol altına alınmaması halinde dünya ekonomisinde ciddi kayıplar yaşanacağını göstermektedir. Güncel ekonomik analizler, iklim risklerinin finansal sistemler, üretim zincirleri ve iş gücü piyasaları üzerinde yapısal baskılar oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu ekonomik daralmanın etkileri toplum içinde eşit dağılmamakta; mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle kadınlar orantısız biçimde etkilenmektedir. Sonuç olarak iklim değişikliği, yalnızca ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturmakla kalmamakta; aynı zamanda kadınların, sosyal statüsünü ve ekonomik bağımsızlığını olumsuz etkileyerek çok boyutlu bir eşitsizlik üretmektedir. Bu çerçevede, iklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki toplumsal ve ekonomik yansımaları; yoksulluk, bakım yükü artışı, gelir kaybı, zorunlu göç ve artan şiddet riski gibi birbirine bağlı süreçler üzerinden şekillenmektedir. Dolayısıyla iklim politikalarının toplumsal cinsiyet duyarlı biçimde tasarlanması ve kadınların ekonomik dayanıklılığını güçlendirecek sosyal koruma mekanizmalarının geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır. Bu süreç aynı zamanda “zaman yoksulluğu” kavramı üzerinden de okunmalıdır. Suya ve yakıta erişimin zorlaşması, bakım yükünün artması ve geçim stratejilerinin çeşitlenmesi gerekliliği, kadınların ücretsiz emek sürelerini uzatmakta; bu durum ücretli istihdama katılımı ve eğitim

olanaklarını sınırlandırmaktadır. Böylece iklim değişikliği, görünmeyen emeğin yoğunlaşması yoluyla ekonomik eşitsizliği yeniden üretmektedir.

Kırsal alanlarda tarımsal üretimin azalması, erkeklerin mevsimlik veya kalıcı göçünü hızlandırmakta; geride kalan kadınlar hem hane reisliği hem de üretim sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu durum bazı bağlamlarda kadınların karar alma süreçlerine katılımını artırır da çoğu zaman mülkiyet hakları ve finansal araçlara erişim sınırlı kaldığı için ekonomik kırılganlık devam etmektedir.

Kentleşme süreçlerinde ise iklim kaynaklı göç, kadınları kayıt dışı ve düşük ücretli işlere yönlendirebilmekte; sosyal güvenlikten yoksun çalışma koşulları ekonomik bağımsızlığı zayıflatmaktadır. Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde kadın emeğinin çoğu zaman ücretsiz ve geçici işlerle sınırlı kalması, uzun vadeli ekonomik güçlenmeyi engelleyebilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan iklim politikaları; mikro kredi uygulamalarının ötesine geçerek, kadınların mülkiyet haklarını güvence altına alan, sosyal koruma ağlarını genişleten, bakım hizmetlerini kamusal sorumluluk olarak ele alan ve yeşil ekonomi sektörlerinde kadın istihdamını teşvik eden bütüncül stratejiler geliştirmelidir. Kadınların ekonomik dayanıklılığının artırılması, yalnızca bireysel refahı değil; hane düzeyinde yoksulluğun azalmasını, çocukların eğitim düzeyinin yükselmesini ve toplumsal kalkınmanın sürdürülebilirliğini de destekleyecektir. İklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki toplumsal ve ekonomik yansımaları, çevresel kriz ile yapısal eşitsizliklerin kesişim noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çözüm, yalnızca iklim risklerini azaltmaya yönelik teknik müdahaleler değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli güç ilişkilerini dönüştürmeye yönelik yapısal politikalar geliştirmeyi gerektirmektedir.

6. İklim Değişikliği Karşısında Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Politikalar ve Sağlık Sistemlerinin Rolü

Toplumsal cinsiyet duyarlı iklim politikaları, eşitsizliklerin fark edilmesinin ötesine geçerek bu eşitsizlikleri azaltma ve kapsayıcı faydalar üretme potansiyeline sahiptir. Bu politikalar, sadece kadın ve erkek arasındaki adaletsizlikleri tanımlamakla kalmaz; politika süreçlerinin her aşamasına cinsiyet perspektifini entegre ederek karar alma, kaynak dağılımı ve finansman stratejilerinin daha adil olmasını sağlar. Cinsiyet duyarlı analizlerin eksik olduğu iklim planları, kadınların özel ihtiyaçlarını ve katkılarını göz ardı edebilir; oysa bu analizler, politika hedeflerinin etkisini artırır ve toplumsal eşitsizlikleri geçici çözmek yerine dönüştürücü etki yaratır. Araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirildiği durumlarda iklim uyum kapasitesinin daha yüksek olduğunu ve uyum stratejilerinin etkinliğinin arttığını göstermektedir. Bu bağlamda,

kadınların liderlik süreçlerine katılımının ve cinsiyet duyarlı veri analizinin politika temelini ana unsurları olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca iklim değişikliğinin etkilerinin farklı toplumsal gruplar arasında eşitsiz dağıldığı kanıtlanmış olup, bu farklılaşmayı ortadan kaldırmak amacıyla kamu iklim finansmanının cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık açısından tasarlanması gerektiği belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet duyarlı iklim politikalarının geliştirilmesi, kırılgan grupların ihtiyaçlarını hedefleyen mekanizmalarının oluşturulmasını, kadınların karar alma süreçlerine aktif dâhil edilmesini ve cinsiyete göre ayrıştırılmış verinin sistematik olarak toplanmasını gerektirir. Bu yaklaşım, sadece kadınların kırılganlıklarını azaltmakla kalmaz; aynı zamanda onların bilgi, beceri ve liderlik katkılarını ön plana çıkararak sürdürülebilir, kapsayıcı ve etkili iklim stratejilerinin oluşturulmasına katkı sağlar. Bu yüzden politikaların, toplumsal cinsiyet boyutunu iklim planlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmesi hem iklim adaleti hem de kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından kritik önemdedir. Araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile iklim uyum kapasitesi arasında güçlü bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır: cinsiyet eşitliği yüksek ülkeler, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı daha iyi uyum sağlayabilmekte ve sağlık sistemleri daha dirençli hale gelebilmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yalnızca sosyal adalet hedeflerine hizmet etmekle kalmayıp, aynı zamanda uyum stratejilerinin etkinliğini artırdığını göstermektedir. Benzer şekilde, küresel düzeyde politikaların toplumsal cinsiyet prensibiyle tasarlandığı iklim uyum stratejilerinin, kadınların sağlıkla ilgili kırılganlıklarını doğrudan hedeflediği ve iyileştirdiği de bilinmektedir. Bu politikaların etkinliği, uluslararası anlaşmalar ve çerçevelerle de desteklenmektedir. 2025 yılına kadar iklim sağlık ve toplumsal cinsiyet bağlantısına dair literatürde artan vurgular, cinsiyet duyarlı uyum stratejilerinin sağlık sistemlerinin dirençliliğini artırdığını ve kadınların toplumsal katılımını yükselttiğini göstermektedir.

Sağlık sistemleri, buna göre; iklimle ilişkili bulaşıcı hastalıklar, üreme sağlığı riskleri ve psikososyal yük gibi kadınlara özgü sağlık risklerini hesaba katarak uyum planlarını yeniden biçimlendirmelidir. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyeti temel alan iklim politikalarının geliştirilmesi, yalnızca iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda bu politikaların adalet, sağlık eşitliği ve ekonomik fırsat eşitliği hedefleriyle uyumlu stratejiler geliştirmesine olanak tanır. Tüm bunlar ışığında hem politika yapım süreçlerinde hem de sağlık sektöründe cinsiyet duyarlı etki mekanizmalarının sistematik biçimde dâhil edilmesi; kaynaklara ulaşımın daha adil yapılmasını, kırılgan grupların önceliklendirilmesini, karar alma mekanizmalarında eşit temsiliyetin sağlanmasını ve uzun vadede kapsayıcı, sürdürülebilir ve dönüştürücü iklim eylemlerinin hayata geçirilmesini mümkün kılacaktır.

Toplumsal cinsiyet duyarlı iklim politikalarının kurumsallaşması, yalnızca ulusal planlarla sınırlı kalmamalı; yerel yönetimlerden küresel yönetim mekanizmalarına kadar çok katmanlı bir yapı içinde ele alınmalıdır. Paris Anlaşması sonrası dönemde geliştirilen Ulusal Katkı Beyanları (NDC'ler) ve Ulusal Uyum Planları (NAP'ler), toplumsal cinsiyet perspektifinin sistematik biçimde entegrasyonu açısından önemli araçlardır. Ancak mevcut analizler, birçok ülkenin planlarında toplumsal cinsiyet vurgusunun sınırlı veya yüzeysel kaldığını göstermektedir. Bu durum, cinsiyet eşitliğinin normatif bir ilke olarak kabul edilmesine rağmen uygulamada yeterince dönüştürücü olmadığını ortaya koymaktadır.

Sağlık sistemleri açısından bakıldığında, iklim değişikliğine dayanıklı sağlık altyapısının geliştirilmesi, erken uyarı sistemlerinin kurulması, aşırı sıcaklıklar ve bulaşıcı hastalık riskleri için hazırlık planlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu süreçte üreme sağlığı hizmetleri, anne-çocuk sağlığı, psikososyal destek mekanizmaları ve afet sonrası bakım hizmetleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle yeniden yapılandırılmalıdır. Özellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, kırsal ve kırılgan bölgelerde yaşayan kadınların sağlık hizmetlerine erişimini artırarak iklim kaynaklı sağlık eşitsizliklerini azaltacaktır.

Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri üretimi, etkili politika tasarımının temel koşullarından biridir. Sağlık, istihdam, göç ve afet etkileri gibi alanlarda veri eksikliği, kadınların karşılaştığı özgül risklerin görünmez kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ulusal istatistik sistemlerinin ve sağlık bilgi altyapısının toplumsal cinsiyet duyarlı göstergelerle güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sağlık çalışanlarının iklim ve toplumsal cinsiyet ilişkisi konusunda eğitilmesi, hizmet sunumunun kalitesini artıracaktır. Toplum temelli sağlık yaklaşımları, kadınların yerel bilgi ve deneyimlerini politika uygulamalarına entegre ederek daha kapsayıcı ve sürdürülebilir sonuçlar üretebilir. Böylece sağlık sistemleri yalnızca tedavi edici değil, aynı zamanda önleyici ve güçlendirici bir rol üstlenmiş olacaktır.

Sonuç

İklim değişikliği, çevresel etkilerinin ötesinde sosyal eşitsizlikleri yeniden üreten ve derinleştiren çok boyutlu bir küresel krizdir. Bu süreçten kadınlar, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü, sınırlı ekonomik kaynaklara erişim ve bakım emeği sorumlulukları nedeniyle orantısız biçimde etkilenmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde doğal kaynaklara bağımlı geçim stratejileri, kadınların kuraklık, su kıtlığı ve tarımsal üretimdeki azalma gibi iklim olaylarına karşı daha kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır.

İklim değışikliğinin sağlık üzerindeki etkileri de toplumsal cinsiyet perspektifinden değeriendirildiğinde daha belirgin hale gelmektedir. Artan sıcaklıklar, hava kirliliği ve gıda gúvensizliđi kadın sağlığı ve úreme sağlığı üzerinde önemli riskler oluşturmakta; gebelik sonuçları, fertilité ve menopoz süreci üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bununla birlikte iklim kaynaklı afetler ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan kesintiler, özellikle düşük ve orta gelirli úlkelerde maternal ve neonatal sağlık göstergelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise iklim değışikliği kadınların istihdam olanaklarını daraltmakta, kayıt dışı ve güvencesiz çalışma biçimlerinin artmasına neden olmaktadır. Su ve yakıt temini gibi sorumlulukların zorlaşması kadınların ücretsiz emek yükünü artırarak zaman yoksulluğunu derinleştirmektedir. Bu nedenle iklim değışikliğiyle mücadele ve uyum politikalarının toplumsal cinsiyet perspektifiyle tasarlanması kritik önem taşımaktadır. Kadınların karar alma süreçlerine aktif katılımının sağlanması, cinsiyete göre ayrıştırılmış veri üretiminin artırılması ve sağlık sistemlerinin iklim dayanıklılığı çerçevesinde yeniden yapılandırılması, iklim adaleti ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada temel stratejiler arasında yer almaktadır.

7. Kaynakça

- Alonso-Epelde E, García-Muros X, González-Eguino M. Climate action from a gender perspective: A systematic review of the impact of climate policies on inequality. *Energy Res Soc Sci.* 2024;112:103511.
- Anjum G, Aziz M. Climate change and gendered vulnerability: A systematic review of women's health. *Womens Health (Lond).* 2025;21:17455057251323645.
- Berry HL, Waite TD, Dear KB, Capon AG, Murray V. The case for systems thinking about climate change and mental health. *Nat Clim Chang.* 2018;8:282-290.
- Chauhan V, Rahman S. A systematic literature review of the impact of climate change on menopause: altering the age, severity of symptoms and long-term effects. *Open J Obstet Gynecol.* 2024;14(7):1018-1026.
- Dehdashti B, Bagheri N, Amin MM, Hajizadeh Y. Impacts of climate changes on pregnancy and birth outcomes: a review. *Int J Environ Health Eng.* 2020;9(1):24.
- Duru J, Aro J, Oladipo RE. The effects of climate change on the livelihood of rural women: a case study of Ilorin South, Nigeria. *Bull Natl Res Cent.* 2022;46:165.
- Eastin J. Climate change and gender equality in developing states. *World Dev.* 2018;107:289-305. doi:10.1016/j.worlddev.2018.02.021
- Fan W, Zlatnik MG. Climate change and pregnancy: risks, mitigation, adaptation, and resilience. *Obstet Gynecol Surv.* 2023;78(4).
- Ghosh A, Dutta K. Health threats of climate change: from intersectional analysis to justice-based radicalism. *Ecol Soc.* 2024;29(2).
- GRACE Communications Foundation. The impact of climate change on water resources [Internet]. 2018 [cited 2018 Jul 30]. Available from: <http://www.gracelinks.org/2380/the-impact-of-climate-change-on-water-resources>
- Guxens M, Lubczyńska MJ, Muetzel RL, Dalmau-Bueno A, Jaddoe VWV, Hoek G, et al. Air pollution exposure during fetal life, brain morphology, and cognitive function in school-age children. *Biol Psychiatry.* 2018;84(4):295-303.
- Ha S. The changing climate and pregnancy health. *Curr Environ Health Rep.* 2022;9(2):263-275. doi:10.1007/s40572-022-00345-9
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability (AR6 WGII)* [Internet]. 2022. Available from: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- Isgrig H. Food security: the link between HIV and climate change [Internet]. 2017 [cited 2018 Jul 30]. Available from: <https://crowd360.org/linking-climate-change-hiv/>
- Jeffers NK, Glass N. Integrative review of pregnancy and birth outcomes after exposure to a hurricane. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs.* 2020;49(4):348-360.

- Jegasothy R, Sengupta P, Dutta S, Jeganathan R. Climate change and declining fertility rate in Malaysia: the possible connexions. *J Basic Clin Physiol Pharmacol*. 2021;32(5):911-924.
- Kilinc ME, Cakmak S, Demir DO, Doluoglu OG, Yildiz Y, Horasanli K, et al. Does maternal exposure during pregnancy to higher ambient temperature increase the risk of hypospadias? *J Pediatr Urol*. 2016;12(6):407. doi:10.1016/j.jpuro.2016.06.015
- Markkanen S, Anger-Kraavi A. Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality. *Clim Policy*. 2019;19(7):827-844.
- O'Connell M, Catling C, Mintz-Woo K, Homer C. Strengthening midwifery in response to global climate change to protect maternal and newborn health. *Women Birth*. 2024;37(1):1-3. doi:10.1016/j.wombi.2023.10.004
- Oberhauser AM, Fluri JL, Whitson R, Mollett S. Engaging feminist spaces: introduction and overview. In: Oberhauser AM, Fluri JL, Whitson R, Mollett S, editors. *Feminist spaces: gender geography in a global context*. London: Routledge; 2017.
- Ouédraogo D, Diendéré AA, Zidouemba PR. Economic impact of climate change on women's labour market participation in Burkina Faso: a computable general equilibrium analysis. *Environ Dev Econ*. 2025:1-27.
- Pandipati S, Abel DE. Anticipated impacts of climate change on women's health: a background primer. *Int J Gynecol Obstet*. 2023;160(2):394-399.
- Pinho-Gomes AC, Woodward M. Gender equality and climate adaptation at the global level. *BMC Public Health*. 2024;24:1394.
- Resurrección BP. Colonial erasures in gender and climate change solutions. *Wiley Interdiscip Rev Clim Chang*. 2024;15(5):e890.
- Roy A, Kumar S, Rahaman M. Examining the impacts of climate change on rural livelihoods and adaptation strategies: reflections from marginalized communities in India. *Environ Dev*. 2024;49:100937.
- Rylander C, Odland JØ, Sandanger TM, et al. Climate change and the potential effects on maternal and pregnancy outcomes: an assessment of the most vulnerable—the mother, fetus, and newborn child. *Glob Health Action*. 2013;6.
- Sbiroli E, Geynisman-Tan J, Sood N, Maines BA, Junn JHJ, Sorensen C. Climate change and women's health in the United States: impacts and opportunities. *J Clim Chang Health*. 2022;8:100169.
- Segal TR, Giudice LC. Systematic review of climate change effects on reproductive health. *Fertil Steril*. 2022;118(2):215-.
- Sorensen C, Murray V, Lemery J, Balbus J. Climate change and women's health: Impacts and policy directions. *PLoS Med*. 2018;15(7):e1002603.

- Sorensen C, Saunik S, Sehgal M, Tewary A, Govindan M, Lemery J, et al. Climate change and women's health: impacts and opportunities in India. *GeoHealth*. 2018;2(10):283-297.
- United Nations Development Programme (UNDP). Policy brief: Gender responsive and socially inclusive public climate finance [Internet]. 2022. Available from: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-03/Policy%20Brief-Gender%20Responsive%20and%20Socially%20Inclusive%20Public%20Climate%20Finance.pdf>
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). Introduction to gender and climate change [Internet]. 2021 [cited 2025 Jun 12]. Available from: <https://unfccc.int/gender>
- United Nations. Implementation of the international strategy for disaster reduction: report of the secretary-general. Document A/70/282. New York: United Nations; 2015. p.2.
- Wood H. The effects of climate change on urban pests [Internet]. 2017 [cited 2018 Jul 30]. Available from: <https://www.rentokil.com/blog/climate-change-and-urban-pests/>
- Yüzen D, Graf I, Diemert A, Arck PC. Climate change and pregnancy complications: from hormones to the immune response. *Front Endocrinol (Lausanne)*. 2023;14:1149284.